

(Време, 04.12.2008)



Када је седамдесетих избила енергетска криза, ми смо се замајавали, када је 1989. падао Берлински зид, Слободан Милошевић је Горбачову држао предавање о предностима социјализма; када је деведесетих ЦИА прогнозирила да ће се СФРЈ распасти за 18 месеци, а Ралф Дарендорф са Оксфорда говорио да нигде дестабилизација и потенцијалне рушилачке снаге нису јасније изложене наго у Југославији; нисмо то видели од барјака, ни чули од труба. Ни сада није баш сигурно да наша елита разуме шта се реално збива у свету, куда све то иде и како то нас погађа, мада мондијалисти изгибоше говорећи о нашем "деветнаестом веку" – европејци о реформама и интеграцијама, либерали о тржишту, националисти о одбрани националних интереса, а влада о мерама за спречавање ефеката светске кризе и о штедњи ради будућности.

Један документ, недавно објављен, говори како свет за 17 година виде Американци, ми бисмо просто рекли – ЦИА, а заправо *National Intelligence Council*, уз допринос неких педесетак интелектуалаца, институција и експерата из разних области из САД и ван САД из тамошње владе и ван ње. Најављује се зора постпетролејског доба, док све мирише на нафту. По говорима изабраног председника Обаме и његових сарадника, изгледа да та студија има неке везе бар с писцима говора.

На срећу, нас у тој оптици нема, помињемо се само једном ("Balkans") када се каже како ће нас Европа, ваљда, интегрисати – ако се сама не заплете у сопствене кучине. У широким изводима интерпретирамо тај документ, верујући да домаћој јавности може да помогне да се оријентише, нашим политичарима да се спусте на земљу, да схвате чему се прилагођавају, а чему се супротстављају, а нашим аналитичарима да због ползе народне почну да мисле мало шире од дневнополитичких интрига.

Нови светски поредак

Међународни систем – онако како је конструисан после Другог светског рата – неће моћи да се препозна 2025. Једнополарни свет у коме доминирају САД, можда постаје мултиполарни међународни систем, констатује се у том америчком документу који носи наслов: "Global Trends 2025: A Transformed World".

Кажу да је нешто слично постојало у прошлости: "Европски концерт", у постнаполеонској ери, нејасни консензус европских монархија о заштити територијалног и политичког статуса кво. Прецизирају, међутим, да систем који настаје нема преседана зато што је глобалан и зато што га чини мешавина државних и недржавних актера који нису груписани у ривалске кампове приближно исте снаге. Увећаће се релативна моћ недржавних актера – до 2025. експлозивно ће се увећати број и типови NGO-а, а порашће утицај бизниса, племена, религијских организација – чак и криминалних мрежа. Утицај Запада ће слабити, као и традиционална савезништва.

САД ће остати најмоћнија земља, али мање доминантна, кажу Американци о себи. Смањење економских и војних капацитета ће можда натерати САД на тежак избор између домаћих и спољнополитичких приоритета. Кажу да се НАТО суочава с изазовом да уз све мање европске војне моћи преузима растуће одговорности ван свог дворишта...

БРИК – раст у сиромаштву

Пројекције раста за Бразил, Русију, Индију, и Кину (БРИК) указују да ће оне колективно достићи удео Г7 у глобалном GDP-у до 2040 или 2050 године. Ако се садашњи трендови наставе, до 2025, Кина ће бити друга по величини економија у свету и водећа по критеријуму направљеном од збира раста индекса GDP, потрошње на војску, популације и технологије.

Русија има потенцијал да 2025. буде богатија, моћнија, сигурнија у себе, могла би да се по висини GDP-а приближи Британији и Француској ако инвестира у тзв. људски капитал, ако развије и диверсификује економију и интегрише је у глобално тржиште. С друге стране, Русија може да назадује ако не предузме такве кораке и ако цене гаса и нафте остану на 50-70 долара за барел.

Због њихове растуће геополитичке и економске снаге, земље БРИК-а ће пре прилагођавати своје економске и политичке слободе, него што ће у потпуности усвајати западне норме. Те земље ће вероватно желети да заштите своју политику слободе маневра, дозвољавајући другима да се носе с тероризмом, климатским променама, пролиферацијом, ширењем нуклеарног оружја на земље које га немају, енергетском сигурношћу.

Кина, Индија и Русија не прате у потпуности западни либерални модел развоја, већ употребљавају другачији модел – "државни капитализам". Уместо такмичења са западним моделом политичког и економског развоја, више земаља ће привлачити кинески алтернативни развојни модел.

Друге растуће државе: Јужна Кореја, Тајван, и Сингапур, такође примењују државни капитализам да би развиле своје економије.

Очекује се раст Индонезије, Ирана и Турске.

Неколико латиноамеричких великих земаља постаће мини силе до 2025: друге, као Венецуела и Боливија, које су пригрлиле популистичке политике, заостајаће, а неке као Хаити ће постати чак и сиромашније.

Латинска Америка ће заостајати иза Азије.

Наступајуће силе показују амбивалентност према глобалним институцијама као што су УН и ММФ, али то може да се промени када оне постану већи играчи на глобалној сцени. Као што је био случај са САД у XIX и почетком XX века, Кина и Индија ће у неким тренуцима бити уздржане, а у другим нестрпљиве да преузму већу улогу на светској сцени. То су све снажније земље са сиромашним грађанима. До 2025, оне ће још увек више бринути о свом унутрашњем развоју него о мењању међународног система.

Азијске интеграције могу да воде до моћнијих регионалних институција. Међу новим играчима моћ ће бити подељенија него што је то сада случај. То ће донети нова

правила, док ће ризици бити увећани.

Ризици

Упркос актуелној финансијској нестабилности, амерички аналитичари не верују да се крећемо ка комплетном слому система какав је наступио од 1914. до 1918, када је "прва" глобализација прекинута. Раст БРИК сила неће представљати такав изазов за међународни систем као што је то био случај с Немачком и Јапаном у XIX и у XX веку, када су баријере двадесетих и тридесетих, комбиноване с продуженим ресентиманима, болним тужним сећањима, после Версајског мировног уговора поставиле основу за Други светски рат. Подсећају на то да су колапси мултинационалних и етничких царстава, који су почели у Првом светском рату, настављени до краја колонијалних царстава после Другог светског рата, да је то пустило с ланца дугу серију националних и етничких конфликта који одјекују до данас, а и да је данашња глобализација такође подстакла покрет народа, угрожавајући традиционалне социјалне и географске границе.

Они процењују да је наредних 20 година транзиције према новом међународном систему бременито ризицима већим него што је то изгледало само четири године раније, када је објављена слична пројекција до 2020. Сукобљавања неће бити идеолошка, као у време хладног рата, већ веома "практична". Ти ризици укључују нуклеарну трку у наоружању на Блиском истоку и могуће међудржавне сукобе око ресурса, око енергије, хране, воде.

Петрогенерали

По том тексту, свет ће још двадесетак година мирисати на нафту. Говори се о милитаризацији енергетске сигурности. Помињу се и локалне нестабилности, нереди и конфликти међу државама стратешким произвођачима и извозницима енергије. Подсећа се на то да етничко и политичко насиље и криминална активност тренутно погађају велики део нафтне продукције у Нигерији. Каже се да ће пропаст држава које су кључни енергетски произвођачи можда захтевати војну интервенцију спољних сила ради стабилизовања протока енергије...

Централна Азија је подручје борбе за приступ енергији. Повећаће се потреба да САД играју као регионални балансер, као онај ко одржава равнотежу на Блиском истоку, мада ће друге спољне силе, Русија, Кина и Индија играти већу улогу него данас. Русија и Кина сада кооперативно раде на смањењу моћи спољних сила, посебно САД, у том региону. Амерички аналитичари пак не искључују да може доћи до неког сукобљавања и између њих у Централној Азији.

Тероризам

Тероризам неће нестати до 2025, али његов утицај може да се смањи ако се редукује незапосленост и настави економски раст на Блиском истоку.

Сада, када Ал каида слави свој 20. рођендан, неки експерти тврде да битка против ње може да потраје бесконачно – такозвани дуги рат. Други, међутим, верују да је Ал каида "временска" група по терористичким стандардима и да пати од стратешке слабости која може да доведе до њеног труљења и маргинализације.

По једном професору (Дејвид Ц. Рапопорт) терористички циклус по правилу траје 40 година од успона, поплаве до осеке. До закључка се дошло на основу поређења с терористичким активностима које су се појављивале у многим земљама покренуте заједничком визијом, као што је анархизам, марксизам, национализам, или исламски екстремизам. Слабости Ал каиде виде у недостижности циљева (светски калифат). Историјски гледано, кажу да је у последњих 40 година само шест одсто терористичких циљева остварено.

Ширење технологија омогућиће, међутим, да опасна средства буду доступнија терористима који су сада активни. Глобализација биотехнологије шири експертска знања и могућности да се набаве такозвани биолошки патогени, погодни за разорне нападе. Терористички побуњеници ће можда моћи да користе нуклеарна, радиолошка и хемијска оружја, унапређено тактичко оружје, унапређене антитенковске вођене ракете, портабл системе, термобаричке и друге унапређене експлозиве, јефтине сензоре и роботе. Практичне психолошке консеквенце таквих напада ће јачати у повећано глобализираном свету...

Карактер конфликта

Не-војни конфликти би у наредне две деценије могли да преовладају, а то су: економски, ресурсни, психолошки, информациони, сајбер. У будућности, државни и недржавни маркетинг биће ангажован у медијском рату ради доминације у 24-часовном циклусу вести и манипулација јавним мњењем ради промоције сопствене агенде и ради придобијања јавне подршке за сопствену ствар.

Потенцијал за конфликте ће се увећавати зависно од брзине промена на Блиском истоку и ширења "смртоносних капацитета". Повећавање се ризик од трке у нуклеарном наоружавању на Блиском истоку.

Упркос увећаном броју нафтовода, у 2025. азијске земље ће остати зависне од поморског трансфера енергије са Блиског истока. У том контексту се говори о забринутости за будућу поморску сигурност у зони која се простире од Персијског залива до Источне и Југоисточне Азије. Забринутост за поморску сигурност код Американаца изазива напор да се унапреди бродоградња и модернизација пловила за "плаве воде" у Кини и Индији. Кажу да из тога може да произађе трка у наоружању, изградња борбених подморница, антибродских ракета дугог домета – као продужетак кинеског утицаја и одвраћања од покушаја да се пресеку линије кинеског снабдевања из подморских нафтних поља...

Помиње се да јавне изјаве лидера Ал каиде указују на то да су терористи заинтересовани за нападе на нафтне капацитете у Персијском заливу.

Мисија војних снага тицаће се заштите енергетских цевовода, постројења и бродова од терористичких напада.

Каже се да друге националне поморске снаге на Блиском истоку не могу да замене улогу Америчке морнарице у заштити поморских линија у 2025, али да изградња регионалних морнарица може да води ка тензијама, ривалитету и "контрабалансу". Растућа забринутост може да створи могућности за сарадњу у заштити критичних поморских линија, али међусобна сумњичења која се тичу тајних намера или стварање алијанси које искључују кључне играче може да поткопа напоре за међународну

кооперацију.

"Национализам ресурса"

Видљива је нека врста носталгије за владавином "седам сестара" ("Seven Sisters"). Не мисли се на сазвезђе Плејаде, које неки тако зову по седам кћери Атласа из грчке митологије, наши седам влашића, већ на седам западних нафтних компанија, неки их називају и "сестре под стресом", које су средином XX века доминирале производњом, рафинеријама, и дистрибуцијом нафте: Ексон (Есо), Шел, БП, Галф, Тексако, Мобајл, Соулс (Шеврон) које је тако назвао италијански нафтни тајкун Енрико Матеи.

Формирање ОПЕК-а шездесетих и седамдесетих снага сестара је опала, али оне и даље имају утицај на светско тржиште.

Ми смо некада говорили да је то неоколонијализам мултинационалки. Амерички аналитичари, наравно, њима дају предност уз либералну реторику: вођене интересима акционара оне одговарају на сигнале тржишта тако што истражују, инвестирају и промовишу технологије неопходне за увећање продукције.

Насупрот њима, националне нафтне компаније имају јаке економске и политичке подстицаје да лимитирају инвестирање како би продужиле "продукциони хоризонт". Чувајући нафту у земљи, оне обезбеђују ресурсе за будућност. У иначе прецизној анализи, на том месту се користи идеолошки појам: "национализам ресурса" (ресорце национализам), за који се каже да повећава ризик конфронтација великих сила. Каже се да државе употребљавају контролу енергетских ресурса као оружје политичке принуде и утицаја. Посебно се помиње да Русија жели да контролише енергетско снабдевање и одговарајућу транспортну мрежу између Европе и Источне Азије и да то може да омогући Москви да употребљава контролу енергетских токова ради промоције руских интереса и утицаја.

Тај сегмент анализе се тренутно одражава у политичком животу у Србији, у расправама о "Јужном току". Американци кажу да су Европљани пропустили да постигну консензус у Бриселу о заједничкој европској политици енергетске диверсификације и да су запали у зависност од Русије. У одсуству колективног приступа који би снизио руску моћ, та

зависност ће, каже америчка студија, подстрекивати константну предусретљивост према Москви од стране кључних земаља као што су Немачка и Италија, чији је Русија сигуран снабдевач. Кажу како Европа може да плати цену те тешке зависности, посебно ако руске фирме буду у немогућности да испуне уговорне обавезе због смањеног инвестирања у гасна поља, или ако се растућа корупција и умешаност организованог криминала у евроазијски енергетски сектор разлије у интересе западног бизниса.

Иначе, три земље Русија, Иран и Катар држе 57 процената светских резерви гаса.

Ако се узму нафта и гас заједно, две земље, Русија и Иран су главне. Северна Америка (САД, Канада, и Мексико) би требало да учествују са 18 процената светске продукције до 2025.

Арктик без леда

Будући развој нових техника бушења може створити нове могућности за експлоатацију раније недоступних врло дубоких нафтних поља. Таква поља ће можда бити лоцирана у спорним територијама у Азији или на Арктику, што ће производити потенцијале за конфликт. Помињу се предвиђања да би Арктик 2060. могао да има сезоне без леда, а новија истраживања кажу да то може да се деси и до 2013. То се повезује пре свега са потрошњом енергије, и упозорава се да би то могао да буде окидач великих природних непогода, мењања климе, појаве суша и непогода. Једна се описује у имагинарном дневнику америчког председника из 2025. после великог урагана који је опустошио Њујорк: "Преживећемо, али Вол стрит је снажно погођен и не мислим да ћемо Берзу да повратимо тако брзо као после 9/11. Питање је да ли ће то и наставити да буде *NY Stock Exchange*, можда ће морати да промени име у *Garden State* (*New Jersey*) *Stock Exchange*, али зар то неће погодити понос Њујорчана!?"

С друге стране, констатује се да би користи од климатске промене могле да имају Русија и Канада.

Отворио би се морски пут изнад Русије између Северног Атлантика и Северног Пацифика, што би у односу на Суецки канал скратило поморски пут за 5000 наутичких миља. Путовање између Европе и Азије кроз Канадски северозападни пролаз скратило би пут за око 4000 наутичких миља у односу на пловидбу кроз Панамски канал.

Повећаће се технолошке могућности за експлоатацију нафте у арктичком региону, на шта већ рачунају неке америчке компаније. Русија која има неистражене резерве природног гаса и нафте у Сибиру, а такође, оф-шор, на пучини у Арктику, при вишим температурама лакше ће то експлоатисати, али с друге стране, њена инфраструктура за вађење фосилних горива може бити оштећена кад се арктичка тундра истопи...

САД, Канада, Русија, Данска и Норвешка већ показују територијалне претензије у Арктику, а има и спорења између Русије и Норвешке, и Канаде и Данске.

Технологија – кључни фактор

Један сегмент те студије носи наслов: "Зора постпетролејског доба". По тој пројекцији до 2025. би се могла окончати енергетска транзиција ка технологији без нафте и гаса, коју ће подржати унапређење складиштења енергије, биогорива и "чистог угља". Корак технолошких иновација биће свакако кључ за излаз током наредног периода. Сада нема "сребрног метка" који би решио климатски и енергетски проблем пошто ниједна савремена технологија не може да замени традиционалну енергетску архитектуру до мере до које је то потребно.

Нови материјали и технике за чување енергије, батерије, енергетски системи базирани на водонику, соларна енергија, енергија ветра, тражење алтернатива за коришћење фосилних горива, транспортна средства с малом емисијом, технологија чистог угља, претварање угља у гас, претварање гаса у угљоводонике...

Очекује се повећање коришћења нуклеарних реактора треће генерације за производњу електричне струје, унапређење њихових сигурносних карактеристика.

Расположиви уранијум изгледа да ће бити довољан да подржи експанзију нуклеарне енергије до друге половине века.

Констатује се, ипак, да је садашња генерација биогорива прескупа, да може даље да увећава цену хране, а и то да њена производња потроши безмало исту количину енергије коју произведе.

Други начини претварања непрехранбене биомасе у горива и хемикалије можда више обећава, као онај базиран на пољопривредном отпаду и неким алгама. Технологија чистог угља је у замаху. Водоничне енергетске ћелије имају будућност, али су још "у детињству" и потребна је најмање једна деценија да буду развијене за комерцијалну употребу.

Све те технологије, међутим, имају дуг "корак прихватања" (adoption lag). Недавне студије налазе да је у енергетском сектору, у просеку, потребно 25 година да би била широко прихваћена нова технологија. Главни разлог је то што је потребна нова инфраструктура да би се руковало великом иновацијом.

Храна на цени

Увећање људских моћи у великом делу човечанства неће, међутим, елиминисати елементарни проблем који је пре 3,2 милиона година имала аустралопитекус Луси (фосил АЛ 288-1), пронађена у селу Хадар, провинција Афар у Етиопији, проблем воде и хране.

Уз 1,2 милијарде нових људи до 2025, појачаће се притисак на ресурсе не само на енергију већи и на храну и воду.

Светска банка претпоставља да ће тражња хране порасти за 50 процената до 2030, као резултат растуће светске популације, растућег благостања, и промене "дијеталних преференција растуће средње класе".

До 2025. свет ће проћи кроз замршену игру конкуренције и конфликта око енергетске сигурности и хране. Главни извозници жита (САД, Канада, Аргентина, и Аустралија), због тражње биогорива, појачане владиним донацијама, захватаће све веће површине обрадиве земље и воде за наводњавање усева. Такво "енергетско фармерство", уз периодичну извозну контролу од стране азијских произвођача нафте, а и растућа тражња протеина од стране растуће средње класе широм света, повећаваће цену житарица.

Воде мало

Недостатак стабилног снабдевања водом може достићи критичне пропорције, посебно воде за пољопривредне потребе. Тај проблем ће се погоршати због брзе, заправо рапидне, урбанизације широм света и због тога што ће се у наредних 20 година светска популација увећати за 1,2 милијарде људи.

Данас експерти сматрају да у 21 земљи, са укупно око 600 милиона људи, недостаје вода за узгајање хране или вода за пиће. Због раста популације, 36 земаља, са око 1,4 милијарде људи, могло би да доспе у ту категорију до 2025. У једном извештају се претпоставља да би средином века око 200 милиона људи могло да буде стално расељено као "климатски емигранти".

Демографска неравнотежа

Азија, Африка и Латинска Америка ће донети практично цео популациони раст у наредних 20 година, а тек нешто мање од три одсто раста популације носиће Запад. У 50 земаља популација ће се до 2025. увећати за трећину (неке међу њима за више од две трећине). Две трећине од тих земаља је у Подсахарској Африци; највише брзо растућих популација има на Блиском истоку и у Јужној Азији.

Европа и Јапан ће и даље одмицати испред долазећих сила Кине и Индије у богатству *per capita*

, али ће се мучити да одрже робусне стопе раста због тога што ће се смањити обим њихове радноактивне популације. САД ће представљати делимични изузетак у односу на старење популације у развијеном свету због тога што има веће стопе рађања и више

имиграције.

Асимилација, интеграција

Повећаће се број миграната који теже да се преселе из заосталих у развијене земље. Највећи прилив ће ићи из Северне Африке и Западне Азије у Европу, из Југоисточне Азије у Аустралију; из Латинске Америке у САД у које ће имиграција из Мексика да се смањи како се Мексико буде индустријски развијао и како буде демографски старио.

Предвиђа се и да би и земље растуће индустријализације, као многољудне Кина и Индија, а можда и Турска и Иран могле да привуку неку радну миграцију...

Указује се на то да у Западној Европи муслиманска популација износи између 15 и 18 милиона људи. Ако се трендови наставе, Западна Европа ће имати 25 до 30 милиона муслимана до 2025.

Аналитичари важан изазов за Европу виде и у интеграцији имигранта, посебно муслиманских. По том увиду, највише муслимана је у Француској, око пет милиона људи, или у Холандији (један милион), што чини између шест и осам процената укупне популације у тим земљама; затим Немачкој (3,5 милиона), Данској (300.000), Аустрији (500.000) и Швајцарској (350.000), а потом у Британији и Италији (1,8 милион односно један милион, што чини три, односно 1,7 проценат.

Брза промена етничке композиције, посебно око урбаних подручја, потенцијално ће компликовати напоре да се спроведу асимилација и интеграција. У одсуству раста и одговарајућег посла, то може да води до напетих ситуација, као што је било 2005, током нереда у предграђима Париза.

Жртвени јарац

У многим друштвима до 2025. можда неће бити јединственог политичког идентитета – као што су држављанство и националност.

Класна борба ће бити важна исто као и религијска и етничка. Интернет и други мултимедији омогућиће ревитализацију племена, кланова, и других заједница. Експлозивна урбанизација ће олакшати ширење тих идентитета и повећаће вероватноћу сукоба међу групама. Повећани број миграната који се досељавају у градове из руралних подручја ће се сакупљати у предграђима или квартовима насељеним земљацима који су дошли пре њих или ће бити обухваћени "регрутацијом" генгова или комплекснијих криминалних структура. Кад се такве заједнице концентришу и постану "самоуправне" или понекад кооптиране од стране организованих криминалних група, државе и локалне владе ће се суочити са "но-го" подручјима у многим великим градовима као што се већ десило у градовима као што је Сао Пауло и Рио де Жанеиро.

Мада ће наслеђене и изабране основе идентитета бити "аутентичне" као и конвенционалне категорије држављанства и националности, једна категорија ће, могуће, наставити да јача.

Ислам ће остати робустни идентитет. Секташке и друге разлике унутар ислама биће извор тензија или нечег горег. Исламски активизам може да произведе интензивнији узвратни ударац хришћанског активизма.

У периоду до 2025. у неким деловима света на религији базирани социјалне мреже можда ће играти важнију улогу од секуларног транснационалног груписања. Можда улазимо у период клерикалног вођства у коме религиозни лидери постају главни "брокери моћи" у решавању будућих међународних спорова и конфликта.

Нигерија, Етиопија и друга подручја у Африци биће бојна поља тог секташког сукоба. У 2025. идеја мултиетничке интеграције и вредност "разлика" може да се суочи с комбинацијом изазова од стране националиста, религиозних зилота, а можда и неке врсте оживљеног марксизма и других класних секуларних идеологија.

Религијски активисти могу да се позивају на свете текстове и на дугу историјску

традицију да би уоквирили јавни осећај увређености и захтев за социјалном правдом и једнакошћу.

На религији ослоњени рурални нереди и етничке борбе вероватно могу да се догоде у земљама попут Бразила, Индије, Кине, а и у већем делу Африке и Азије. Нешто од тога може бити убрзано и климатским променама које ће у нека подручја донети катастрофалне суше.

Међу земљама с највећим ризиком од таквог конфликта и тражења жртвеног јарца међу мањинским заједницама су: бројне земље са доминантним муслиманским живљем и значајном хришћанском популацијом (међу којима си Египат, Индонезија и Судан); затим доминантно хришћанске државе са значајном муслиманском мањином (Филипини, Уганда); или осетљиво балансиране земље са хришћанском и муслиманском популацијом (Етиопија, Нигерија, или Танзанија).

Многи економски трендови који ће доминирати у наредне две декаде имају потенцијал да појачају социјалне поделе и тужна сећања, укључујући ту и растући расцеп између богатих и сиромашних, урбаних и руралних, (ту се помињу, на пример, и Индија и Кина). Остаће велики диспаритети између нација и региона, између оних који су остављени далеко иза модернизације и држава и региона способних да управљају последицама глобализације.